

Üçüncü Yerlerde Sosyal İletişim: Balıkesir’de Kafeler Örnek Olay İncelemesi*

Betül Kızıltepe¹
Balıkesir Üniversitesi

Öz: Eğlence ve sosyalleşme yerlerinden biri olan kafeler, toplumsal ilişkilerdeki değişimi yansıtabilmektedir. Günümüzde internetin yaygınlaşması ile bu yerlerin anlamları ve iletişimdeki rolleri farklılaşmıştır. Kafelerin kamusal alan ve üçüncü yerler bağlamında ele alındığı bu araştırma, kamusal alanın parçası olan üçüncü yerlerin bireylerin sosyal ağ bağlarını nasıl etkilediğini, internet ve sosyal medyanın sosyal iletişimde hangi değişimlere sebep olduğunu kafeler olgusu kapsamında incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Balıkesir’in Altıeylül ve Karesi ilçelerinde bulunan kafeler üzerine inşa edilmiştir. 18 kafede 40 gözlem yapılmış ve 40 kişi ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırma, kafedeki sosyal iletişim bağlamında lise ve üniversite öğrencileri arasında bir karşılaştırma yapmayı hedeflemektedir. Bu makalede akıllı telefonların, internetin, uygulamaların ve sosyal medyanın gündelik yaşamda etkin olmasıyla bireylerin sosyal iletişim algılarını, eylemlerini ve anlamlarını nasıl değiştirdiği tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: kamusal alan • üçüncü yerler • sosyal iletişim • kafeler • Balıkesir

* Bu makale, yazarın Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinden üretilmiştir ve BAP tarafından 2015/150 no.lu proje ile desteklenmiştir.

1 Betül Kızıltepe, Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Balıkesir. Eposta: betulkiziltepe@balikesir.edu.tr

Atıf: Kızıltepe, B. (2018). Üçüncü yerlerde sosyal iletişim: Balıkesir’de kafeler örnek olay incelemesi. *toplumsal değişim*, 1, 79–99.

Kamusal alanlar toplumun rutinde gizlenen davranış ve etkinlikleri anlamaya yarayan, toplumsal değişim emarelerinin sergilendiği ve yer üretiminin gözlemlenebildiği alanlardır. Bugün, ev ve iş yerleri dışında kalan ve insanların buluşma, sosyalleşme, eğlenme gibi amaçlarla kullandıkları yerler olarak tanımlanan üçüncü yerler, kentsel kamusal alanların bir parçasını oluşturmaktadır. Üçüncü yerleri ele alarak bu yerleri kullanan bireylerin oluşturduğu toplumsal yapıyı ve değişimi inceleme imkânı bulabiliriz. Her bir üçüncü yer, birbirinden farklı sosyal iletişimi barındırırken farklı mekân algılarına da ev sahipliği yapmaktadır. Ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan genç nüfusun gündelik yaşamda aktif bir şekilde kullandığı önemli üçüncü yerlerden biri ise kafelerdir. Bu doğrultuda kafeleri incelemek, sosyal iletişimin zamanla nasıl değiştiğini ve sosyal iletişim için hangi araçların kullanıldığını anlamamızı sağlamaktadır. Nitekim internet ve sosyal medyanın gündelik yaşamda etkin rol alması ile değişen iletişim araçları, zamanla üçüncü yerlerin niteliklerini etkilemiş ve gençlerin bu yerlere ilişkin algıları değişime uğramıştır.

Çoğunlukla yurt dışında araştırılan kafe kültürü, farklı bağlamlarda incelenmesine rağmen genel olarak olumlu özellikleri ile ele alınmıştır. Bu çalışmada ise üçüncü yerlere özgü sosyal iletişimin ve internetin yaygınlaşmasıyla kafe kültürünün çeşitli risklere de sahip olabileceği gösterilmeye çalışılmıştır. Bu durumdan hareketle makalenin odaklanacağı araştırma soruları şunlardır: Gençlerin üçüncü yerlerle ilgili deneyimleri onların sosyal ağ bağlarını nasıl etkilemektedir? Üçüncü yerlerde internet hizmetinin belirmesi başta sosyal iletişim olmak üzere hangi değişimlere sebep olmuştur? Üçüncü yerleri kullanan gençler bu yerlere hangi anlamları yüklemektedirler? Bu minvalde makalede sırasıyla “üçüncü yerler” ve “kafe” kavramlarına yönelik teorik yaklaşımlara, yöntemlere dair açıklamalara ve alan araştırmasından elde edilen bulgulara yer verilecektir.

Üçüncü Yerlerin Temeli: Kamusal Alan

Kamusal alan, evin dışında kalan ve herkesin kullanımına açık olan alanlardır; toplumsal yaşamda fikirlerin üretildiği, açığa çıktığı, paylaşıldığı, yayıldığı ve kolektif görevleri kapsayan toplumsal alanlar olarak tanımlanmaktadır (Özbek, 2004). Tarihi bir geçmişe sahip olan kamusal alan kavramı, sosyal bilimlerde her zaman tartışmalı bir kavram olmuştur. Habermas, toplumsal hayatımızda kamuoyunun oluşturulabildiği bir alandan ve bu alana herkesin erişebileceğinden bahseder; ona göre bu alana erişebilen her birey eylemlerin oluşturulmasında, değiştirilmesinde ve benimsenmesinde söz sahibidir (2007). Bireylerin toplum içinde var olmalarını sağlayan kamusal alan, gündelik ilişkileri gözler önüne serer, toplumu ve toplumun üyelerini anlamayı kolaylaştırır. Başka bir deyişle, bireylerin toplumsallaşması için etkin yöntem kamu-laştırma (Arendt, 2013, s. 121). Kamusal alanın en önemli özelliklerinden biri ise insanları bir araya getirmesi ve insanların bağlarını güçlendirmesidir.

Gündelik yaşamdaki eylemler, kamusal alan ile kalıcılık kazanır; gündelik yaşama girmeyen her türlü eylem ve davranış toplumun hafızasından silinir. Arendt’e göre, “Gündelik davranışa veya otomatik eğilimlere girmeyen her şey önemsiz sayılıp devre dışı bırakıldığında tarihte mana veya siyasette anlam arayışı da *umutsuz bir çabaya dönüşür.*” (2013, s. 83). Gündelik yaşamı çevreleyen her türlü etkinlik ve davranış, kamusal alanın içeriğini ve toplumların kamusal alanı hangi amaçlarla kullandıklarını gösterir. Bu yüzden toplumlarda kamusal alana giren etkinlikler ve davranışlar önem arz eder, “*Kamusal alanın karakteri oraya girişine izin verilen etkinliklere göre değişmek zorundadır ama etkinlikler de kendi doğasını büyük ölçüde değiştirecektir.*” (Arendt, 2013, s. 88). Bununla birlikte, kamusal alanın varlığını koruması için toplumlar tarafından etkin bir şekilde kullanılması gerekir. Kamusal alandaki mekânsal süreklilik ve kalıcılık kamusal alanın nesiller tarafından kesintisiz bir şekilde kullanılmasını sağladığı gibi nesiller tarafından yeni kamusal alanlar da yaratılır. Nitekim şehirler büyüdükçe sosyal ağlara ve yabancıların düzenli olarak buluşabilecekleri yerlere ihtiyaç artar ve kamusal alanlar genişlemeye başlar (Sennet, 2013).

Şehirlerin büyümesinin yanı sıra şehirlerde farklı yaş gruplarının birikmesi ile kullanılan yerler de değişime uğramaktadır. Farklı yaş grupları tarafından kullanılan kamusal alanlar ise bizlere toplumsal değişim üzerine ipuçları vermektedir. Günümüzde gençlerin yoğun olarak kullandıkları kamusal alanlar, gençlik kültürünü tanımlamayı sağlayabilmektedir. Gençlerin bilhassa kamusal alanın parçası olan üçüncü yerleri nasıl değerlendirdikleri, kullandıkları, tanımladıkları üzerine yapılan çalışmalar gençlerin çevrelerine dair algılarına, deneyimlerine ve kamusal alanı nasıl kullandıklarına dair ipuçları vermektedir. Ayrıca gençlerin kamusal alan kullanımı, şehri yeniden şekillendirmektedir. Birçok araştırmacıya göre, gençler kendi mikro coğrafyalarını yaratmakta ve yetişkinlerin kontrol noktalarından çıkarak mekânsal özerkliklerini kazanmaya çalışmaktadırlar (Marques, Guerra, Santos ve Santos, 2011; Travlou, 2003). Bu durum, kamusal alanın gençler tarafından daha fazla kullanılmasını getirmekle birlikte gençlere kapsayıcılığı geniş olan kentsel bir alan sunmaktadır. Gençler yetişkinlere oranla dışarıda daha fazla zaman geçirmekte, üçüncü yerlere yetişkinlerden daha farklı değerler ve anlamlar yüklemektedir. Örneğin, mekânın sembolik sunumunun üniversite öğrencilerinde sosyallik ve mekâna ait olma ile bütünleştiği görülmüştür (Marques ve ark., 2011, s. 21). Bu da gençlerin mekânı yeniden yorumlamalarına ve mekânda gerçekleştirdikleri sosyal aktiviteler aracılığıyla mekânın kimliğini yeniden üretmelerine neden olmaktadır. Günümüzde, toplumun geniş bir kesimini kapsayan ve kültürel geçişe en fazla açık olan genç grubun gündelik yaşamda kamusal alanı nasıl kullandığı ve hangi kamusal alanlarla kendilerini özdeşleştirdikleri üzerinde durulması gereken hususlardır. Gençlerin yetişkinlerden farklı sosyal etkileşim sürecine sahip olduğu ve sosyal etkileşimin yoğun olduğu üçüncü yerlerde, özellikle de kafelerde geçirdikleri vaktin kimlik oluşumunda etkili olduğu söylenebilir.

Gündelik Yaşamın Sosyal Durakları: Üçüncü Yerler

Ray Oldenburg, 1989 yılında yayımlanan “The Great Good Place” adlı kitabıyla üçüncü yerler kavramını tanımlamış ve sosyal bilimcilere tanıtmıştır. Bu tanıma göre, üçüncü yerler yaratıcı etkileşimleri mümkün kılan, ev ve iş yerleri dışında kalan yerlerdir. Oldenburg için üçüncü yerlerin sekiz temel özelliği vardır (1991, s. 20-42). Bunlar nötr, eşitlikçi, temel aktivitesinin sohbet olması, kolaylıkla ulaşabilir olması, müdavimlerinin olması, sade bir profile ve neşeli ruh hâline sahip olması, evden uzak ama ev gibi olmasıdır. Kahvehaneler, alışveriş merkezleri, sinema ve tiyatrolar, kafeler, spor merkezleri, kütüphaneler vb. birçok yer üçüncü yerlere örnektir fakat bu yerlerin kullanım amaçları ve müdavimleri birbirinden farklıdır. Ayrıca üçüncü yerler temel faaliyetler açısından da çeşitli özellikler gösterebilmektedir. Bunlar sırasıyla eğlence odaklı üçüncü yerler (gece kulüpleri, sinema ve tiyatrolar vb.), eğitim odaklı üçüncü yerler (kütüphaneler, müzeler vb.), inanç/ibadet odaklı üçüncü yerler (ibadethaneler), gönüllü hizmet odaklı üçüncü yerler (dernekler, vakıflar, öğrenci toplulukları, siyasi partiler vb.), sosyalleşme odaklı üçüncü yerler (kafeler, barlar, kulüpler vb.) şeklindedir.

Oldenburg’a göre üçüncü yerleri tanımladığımızda bu yerlerin ilk niteliği nötr olmalarıdır; bu yerler nötr oldukları takdirde sosyalleşmeyi sağlayabilirler. Bununla ilişkili olarak bu yerler eşitlikçi yerlerdir; kimseyi dışlamazlar ve kapsayıcı niteliktedirler. Herkesin ulaşabildiği, resmiyetin ve dışlamanın olmadığı bu yerlerde bireylerin arkadaşlarına, birliklerine ve sosyal kademelerine göre seçtikleri bir yönelim söz konusudur. Bu bağlamda, üçüncü yerler toplumdaki tüm statülere açıktır ve insanların bir araya gelirken eğlenceden başka amaçları olmayıp saf bir sosyalleşme söz konusudur (Oldenburg, 1991, s. 25). Üçüncü yerlerin en önemli özelliklerinden biri de iletişimi temel alması (Oldenburg, 1991, s. 26) ve jest ve mimik temelli sohbeti barındırmasıdır.

Bunların yanı sıra, üçüncü yerler bireylerin kolayca ulaşabildiği yerlerdir. Saatlerce açık kalabilen bu yerlerin ulaşım kolaylığına sahip olması, tercih edilmelerini kolaylaştırır. Kentsel alanda verimli hâle gelen üçüncü yerler, insanların sosyal kabiliyetlerini artırır (Oldenburg, 1991, s. 32). Ziyaretçilerin dikkatini çeken oturma kapasitesi, içecek çeşitleri, park etme imkânı ve ücretinin uygun olması gibi özellikler bireylerin müdavim olmasını sağlarken yerin canlılığını artırmaktadır (Oldenburg, 1991, s. 34). Üçüncü yerler sadeliği ve gösterişsizliği barındırması ile düşük profile sahip yerlerdir. Bu özellik, sosyal bahaneleri azalttığı gibi statü göstergesini de engeller ve böylece üçüncü yerler bireylerin gündelik yaşamlarında önemli hâle gelir (Oldenburg, 1991, s. 36-37). Bireylerin gündelik yaşamlarında eğlence odağı olan bu yerler, neşeli ruh hâline sahip olup uzun süreli resmiyeti barındırmayan yerlerdir (Oldenburg, 1991, s. 37). Son olarak, üçüncü yerler evden uzak olan fakat ev niteliğindeki yerlerdir ve bu durum ev gibi rahat bir ortama sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Oldenburg’a göre üçüncü yerler ev değildir fakat karşılaştırma yapılacak kadar da benzerliğe sahip olduğu açıktır (1991, s. 39).

Teknolojinin gelişmesi ile internet ve sosyal medya gündelik yaşamda güçlü bir yer edinmiş ve Oldenburg’un sözünü etmediği, farklı niteliklere sahip üçüncü yerler ortaya çıkmıştır. Üçüncü yerlere özgü faaliyetlerin bu alanlara taşınması, geleneksel üçüncü yerlerin önemini azaltmamış fakat bu yerlere ek olarak farklı niteliklere sahip yerlerden bahsedilebilir hâle gelmiştir. Ticari üçüncü yerler (Starbucks vb. yerler), insanların eğlendiği, sanal ortamda birbirleri ile iletişim hâline geçtikleri sanal üçüncü yerler (facebook vb.) ve üçüncü yerlerin birden fazlasını içeren melez üçüncü yerler geleneksel üçüncü yerlere eklenmiştir. Bu yerlerin her biri de farklı ihtiyaçlara ve tercihlere sahip (Crick, 2011, s. 2) olurken üçüncü yerlerin tanımı değişime uğramış ve iletişim kurmanın yolları değişmiştir.

Gençlerin üçüncü yerleri nasıl değerlendirdikleri, kullandıkları, tanımladıkları ve bu yerlerde nasıl vakit geçirdikleri son zamanlarda üzerinde durulan konulardandır. Çoğu yabancı kaynaklı çalışma (Carr, 2010; Crick, 2011; Memarovic ve ark., 2014; Rosenbaum, Sweeney ve Windhorst, 2009; Waxman, 2006; Woldoff, Lozzi ve Dilks, 2013), gençlerin çevrelerine dair algılarına ve deneyimlerine, kamusal alanı nasıl kullandıklarına odaklanmaktadır çünkü gençlerin kent kullanımı, kenti yeniden şekillendirmektedir. Bu durum, kamusal alanın gençler tarafından daha fazla kullanılmasını getirmekle birlikte gençlerin kentsel alandaki kapsayıcılığını da genişletmektedir. Böylelikle gençler, yetişkinlere oranla dışarıda daha fazla zaman geçirmekte, üçüncü yerlere yetişkinlerden daha farklı anlamlar yüklemekte ve değerler atfetmektedirler.

Öte yandan, farklı sosyal grupların farklı bölgelerde zaman geçirmeleri farklı eğlence araçlarını ve heterojen bölge sunumunu göstermektedir. Örneğin, mekânın sembolik sunumunun üniversite öğrencilerinde sosyallik ve mekâna ait olma ile ortaya çıktığı görülmüştür (Marques ve ark., 2011, s. 21). Bu da gençlerin mekânları yeniden yorumlamasına etki etmekte ve gençlerin mekânda gerçekleştirdikleri sosyal aktiviteler mekânın kimliğini yeniden üretebilmektedir.

Sonuç olarak, gençler toplumun geniş bir kesimi kapsayan ve kültürel geçişe en fazla açık olan gruptur. Bu grubun gündelik yaşamda kamusal alanı nasıl kullandığı ve hangi kamusal alanlarla kendilerini özdeşleştirdikleri ise üzerinde durulması gereken hususlardır. Gençlerin yetişkinlerden farklı bir sosyal etkileşim sürecine sahip olduğu ve sosyal etkileşimin yoğun olduğu üçüncü yerlerde gençler için farklı anlamların olduğu söylenebilir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, üçüncü yerleri gençlerin kullanımları ve hayatlarındaki yeri açısından inceleyerek daha önce ele alınmayan bir alanın temelini atılması ve sosyoloji disiplinine önemli bir katkı sağlaması düşünülmektedir.

Bir Üçüncü Yer Örneği Olarak Kafeler

Yabancı kökenli bir kelime olan “kafe” Türk Dil Kurumunun sözlüğünde (t.y.) “içecek ve hafif yiyeceklerin satıldığı, bazılarında kapı önlerinde oturacak yerlerin bulunduğu ayaküstü yiyecek yerleri” olarak tanımlanmaktadır. Farklı dillerde benzer

tanıma sahip olmasına rağmen kafeler, kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir. Eğlenceyi ve sosyalleşmeyi kapsayan bu yerler, toplumsal ilişkilerin devamlı dönüştüğü yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk kültüründe sosyalleşme mekânı olarak kabul edilen kahvehane kültüründen türediği düşünölen kafe kültürünün kahvehanenin modern hâli olduğu belirtilmektedir. Fakat *“Kahvehanelerin özellikle erkeklerin vakit geçirdikleri, esnaf ve emeklilerin sıkça uğradıkları yerler, bunun aksine kafelerin ise her iki cinsiyet grubu tarafından tercih edilen ve daha çok gençler tarafından tercih edilen mekânlar oldukları dikkat çekmektedir.”* (Yağbasan ve Ustakara, 2008, s. 241). Kafelerin farklı cinsiyetten insanların sosyalleşmesine imkân tanınması, nüfus yapısının değişimi ile paralellik göstermektedir. Ülkede artan genç nüfus kendini farklı kamusal alanlarda göstermeye başlamış (Sami, 2010, s. 164) ve genç nüfusun bu alanlara hâkim olması ile kafelerin farklı anlamlar barındırmasına sebep olmuştur. Türkiye’de kafe kültürü üzerine yapılmış araştırma olmamakla birlikte kafe kültürü kahvehane kültürü ile karşılaştırması yapılmak için nadiren kahvehane araştırmalarına dâhil edilmiş (Ulusoy, 2011), özellikle araştırılan ve sosyolojik boyutuyla üzerinde durulan bir konu olmamıştır. Bu araştırmanın özgün amacı, kamusal alan ve üçüncü yerlerin önemli bir parçası olan kafelerin sosyallik boyutunu ele almaktır.

Kafeleri ele alan yurt dışı kaynaklı araştırmalar incelendiğinde (Carr, 2010; Crick, 2011; Memarovic ve ark., 2014; Rosenbaum ve ark., 2009; Waxman, 2006; Woldoff ve ark., 2013) konunun kafedeki eylemler ve anlamlardan kafenin tasarımına kadar farklı bağlamlarda ele alındığı görölmektedir. Kafeye giden bireylerin dışarıyı gözlemlemek, sohbet etmek, internette bulanıklaşan sosyal alanı kafede belirginleştirmek, (hem yalnız hem de grup hâlinde gelenlerin) telefonla ilgilenmek gibi eylemleri gerçekleştirdikleri gözlemlenmiştir (Memarovic ve ark., 2014). Kafedeki teknoloji, hem bireylerin mekânda dünya ile iletişim hâlinde olmalarını hem de kamera gibi teknolojik aletlerle kafenin ve bireylerin gözetlenmesini sağlamaktadır. Müşterilerin kullanabileceği internet ağı, kafelerin bireyler tarafından kullanımını artırdığı gibi kimi zaman da kafedeki bireylerin birbirleriyle iletişimini engellemektedir. Öte yandan, kafe sahipleri tarafından kullanılan dijital sunumlar bu yerlerin yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Kafeler, internet ağlarını kullanarak kendi reklamlarını yapmakta ve yoğunluklarını artırmaktadır. Örneğin, facebook üzerinden yapılan paylaşımlarla mekânın bilinirliği artmakta ve söz konusu mekânlar bireyler tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Memarovic ve ark., 2014).

Teknolojinin yaygınlaşmasından dolayı kafelerde hizmete giren internet ağı, bu yerlerin kullanımında ve anlamında değişikliğe sebep olurken wifi özelliği sosyal yaşamı sekteye uğratmış ve sosyal bağları zayıflatmıştır. Bununla ilişkili olarak kafeler de üçe ayrılmaktadır: sosyal (iletişimin, sohbetin yoğun olduğu), çok işlevli (iletişim ve bireysel aktivitelerin olduğu, okuma, nette takılma gibi) ve sosyal olmayan (daha çok bireysel aktivitelerin yoğun olduğu, pc, tablet, gazete ve kitap ile olan uğraşlar)

(Woldoff ve ark., 2013, s. 208). Kafelerdeki internet hizmeti kafelerin bu sebeple tercih edilmelerini etkilemiş ve kafeler sundukları ücretsiz internet ile daha fazla yoğunlaşmaya başlamıştır. Diğer taraftan, bu yerler bireyler için kısa süreli de olsa hayattan kaçışı simgelemektedir. Bireyler, kafeleri arkadaşları ile birlikte saatlerce oturup konuşmalarını sağlayan güvenli alanlar olarak tanımlamakta ve tek başlarına geldiklerinde başkaları ile tanışabilmektedirler; yalnız bireyler ise yabancılarla iletişim kurarak arkadaş çevrelerini genişletebilmektedirler (Carr, 2010).

Kafeler üzerine yapılan araştırmaların, dünya genelinde Türkiye’ye oranla daha fazla olduğu ve Türkiye’de bu alanın detaylı bir şekilde işlenmediği görülmektedir. Kahvehane kültürü üzerine yapılan araştırmaların sadece bir kısmında (Ulusoy, 2011) kafe ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, günümüzde özellikle gençler tarafından yoğun bir sosyalleşme alanı olarak kullanılan kafelerin incelenmesi önem arz etmektedir. Urry’nin de belirttiği gibi yerler, kültürel dönüşümlere açık olduğu için kültür endüstrisinin parçası olan sanat, turizm ve boş zaman etkinlikleri toplumsal alanın yeni belirleyicileridir (1999, s. 12). Günümüzde her kafe farklı bir sosyal ortama sahiptir ve yerin kültürel iklimi oraya ait olma, bölgesellik, sosyalleşme, sosyal ağ fırsatları ve grup olma hissi ile doğrudan ilişkilidir. Oldenburg için kafeler, sosyal bütünleşmeyi ve sohbeti sağlayan yerlerdir (1991) ve sosyal bütünleşmeyi sağlayan bu yerler, kültürel ve toplumsal anlamda dönüşümün birer parçasıdır.

Yöntem

Araştırmanın Amacı ve Metodolojik Yaklaşım

Yere ve zamana göre değişiklik gösteren aktiviteler, sosyal etkileşimlerin ve sosyal değişimlerin çözümlenmesinde önem teşkil etmektedir. Toplumsal değişimin görünür olduğu ve kültürel geçişe açık olan gençlerin yoğun olarak kullandığı kafeler, sosyal etkileşimlerin yaşandığı mekânlardır. Gençlerin gündelik yaşamda kamusal alanı nasıl kullandığı ve hangi kamusal alanlarla kendilerini özdeşleştirdiği değişen toplumsal yapıyı irdeleyebilmemiz açısından üzerinde durulması gereken konulardır. Bu bağlamda, üçüncü yerlerden biri olarak gençlerin sosyalleşmek için tercih ettiği yerlerden biri olan kafeler, toplumsal ilişkilerin ve etkileşimlerin aldığı yeni biçimlerin, dolayısıyla toplumsal değişimin gözlemlenebilmesi açısından sosyolojik bir incelemeye/analize konu olmayı hak eden mekânlardır.

Gençlerin kafelerdeki sosyal ağlarını incelemeyi amaçlayan bu araştırma, nitel araştırma geleneği çerçevesinde inşa edilmiş olup etnografik, fenomenolojik bir yaklaşım ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, yarı-yapılandırılmış gözlem ve görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Veriler mevcut kuram ve düşünceler bağlamında, kuramsal tartışma bölümlerinde öne sürülen görüşler ışığında geliştirilmiş bir araştırma modeli çerçevesinde irdelenmiştir. Çalışmanın teorik

çatısını oluşturan kuramsal boyut; üçüncü yerler, kamusal alan ve kafeler üzerine oluşturulmuş literatüre dayanmaktadır.

Araştırmada kullanılan nitel araştırma yöntemi, insanların yaşadıkları olaylara, mekânlara ve gündelik rutinelere dair algılarını, görüş ve düşüncelerini kendi hayatlarına nasıl yansıtıklarını incelemeyi, bireyler hakkında bilgi sahibi olmayı ve yorumlamayı sağlamaktadır. Elde edilen nitel veri, birey davranışlarının öznel doğası ve algısal yapısını ortaya koyarak gündelik pratikleri anlamlandırmaya ve araştırılanların iç dünyasına girebilmeye imkân vermektedir (Kümbetoğlu, 2012, s. 45). Araştırmada kullanılan etnografik ve fenomenolojik yaklaşım, nitel yöntemin önemli parçalarından biri olup bireylerin gündelik yaşamlarındaki değişimi ve bu değişime verdikleri anlamları detaylı bir şekilde yorumlamayı sağlamaktadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu Altıeylül ve Karesi ilçelerindeki kafelerde vakit geçiren gençlerden oluşmaktadır. Görüşmecilerden 20'si genç lise öğrencisi, 20'si genç üniversite öğrencisidir. Lise öğrencilerinin 14'ü kız 6'sı erkek, üniversite öğrencilerinin 11'i kız 9'u erkek olmak üzere toplamda 25 kız 15 erkek öğrenci ile görüşülmüştür.

Balıkesir'in Altıeylül ve Karesi ilçelerinde yer alan ve müdavimleri çoğunlukla gençlerden oluşan 18 kafe kullanılmıştır. Araştırma, Balıkesir ilinin Altıeylül ve Karesi ilçeleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın bu ilçeler ile sınırlandırılmasının sebebi ise Balıkesir Üniversitesinin merkez kampüsünün Altıeylül ilçesi sınırları içerisinde yer alması ve yoğun bir öğrenci nüfusunun bu bölgede ve hemen yakınındaki Karesi ilçesinde boş zamanlarını geçiriyor olmasıdır.

Veri Toplama Aracı ve Veri Analizi

Araştırmada etnografik ve fenomenolojik yaklaşımın temelini oluşturan yarı-yapılandırılmış gözlem ve görüşme formu kullanılarak veriler toplanmıştır. 18 kafede 40 gözlem yapılmış, gözlem yapılan kafelerin içinden öğrenci nüfusu açısından diğerlerinden görece daha yoğun oldukları tespit edilen 12 kafe seçilmiştir. Araştırmada 20 ortaöğretim ve 20 yükseköğretim genciyle mülakat yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler, çözümlemeleri yapıldıktan sonra nitel araştırma yöntemine uygun olarak Maxqda 12 programında farklı kategoriler altında kodlanmıştır. Kodlanan veriler belirli başlıklara ayrılmıştır. Böylece görüşme ve gözlemlerin derinlemesine anlamlandırılması sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında üçüncü yerlerin dönüşüme açık yerler olduğu ve internet hizmetinin kafeyi melez bir üçüncü yere dönüştürdüğü; internetin ve sosyal medyanın gündelik yaşamda güçlü bir yer edinmesi, kafelerin sosyal kimlik yansıması olarak kullanılmasına sebep olduğu; konum uygulamalarının kafede iletişim kurmanın

şeklini değiştirdiği; kafede bulunan interneti kullanma biçimleri ve iletişim araçları bağlamında lise öğrencileri ile üniversite öğrencileri arasında farklılıkların olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

Bulgular

Melezleşen Üçüncü Yer ve İletişimin Yeni Boyutu: Swarm Uygulaması

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi gençlerin bu alanla daha fazla ilgilenmelerine ve teknolojinin gündelik yaşamlarında önemli bir yer edinmesine sebep olmuştur. Bu durum gençler tarafından yoğun bir şekilde kullanılan ve üçüncü yerlerden biri olan kafelerde internet kullanımını yaygınlaştırmış, kullanımın artması ise internet hizmetinin nasıl ve ne için kullanıldığını incelemeyi zorunlu hâle getirmiştir. Nitekim bireyler, kamusal alanlarda gerçekleştirdikleri etkinlikler ve davranışlarla bu yerlerin yeniden tanımlanmasını sağlarken alanın karakteri girişine izin verilen etkinliklere göre değişmek zorundadır (Arendt, 2013). Bir kamusal alan ve üçüncü yer olan kafelerin yeniden tanımlanmasında internetin önemli bir etken olduğu görülmektedir.

İnternetin kullanıldığı kafe, melez üçüncü yere dönüşürken onun mekânsal kodunda ve anlamında değişiklikler yaratmıştır. Gençler, kafenin internet hizmeti sunmasıyla kafede aktif bir şekilde farklı uygulamaların kullanıcıları olmaktadır. Bugün hemen hemen herkes akıllı telefona sahip, pek çok uygulamanın ise kullanıcıdır. Akıllı telefonlarda kullanılabilen uygulamalardan biri olan “swarm” uygulaması konum bildirme programıdır ve o an için mekânda konum paylaşan herkesin ismini gösterebilmektedir. Üye olan herkesin başkalarının profiline ulaşabilmesini sağlayan bu uygulama, lise öğrencileri için arkadaş edinme hususunda bir avantaj olarak görülmektedir. Lise öğrencileri bu uygulamayı ilk olarak sosyalleşmek için kullandıklarını dile getirmiş, konuşmalar ilerledikçe uygulamayı sevgili edinmek için de kullandıkları görülmüştür. Kafelerde gerçekleştirilen gözlemler sırasında sıkça karşılaşılan bir durum olan lise öğrencilerinin arkadaşları ile yüz yüze iletişim kurmak yerine telefonlarını kullanmayı tercih etmeleri ve interneti hayatlarının her alanına adapte etmeleri, mülakatlarda da internet üzerinden erkek ve kız arkadaş edinmeleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Veriler ışığında, lise öğrencilerinin yaklaşık olarak yarısı “swarm” uygulaması ile arkadaş ve sevgili edindiklerini dile getirmişlerdir. Lise öğrencilerinde yaygın olan bu durum, kafenin mekânsal anlamını yeniden üretirken bireylerin interneti hayatlarının her alanında aktif bir şekilde kullandıklarını göstermektedir. Bir başka deyişle gençler, kafenin gündelik yaşamdaki anlamını değiştirmektedirler. “swarm” uygulaması ile ilgili genel kanı, uygulamanın sosyal çevreyi artırdığıdır. Öğrenciler arasında konum paylaşmak bir anlamda kendilerini gösterdikleri, “ben de buradayım” dedikleri bir alandır. Bu yüzden kendilerini nasıl gösterdikleri ve nerelerde konum paylaştıkları önem arz etmektedir. Onlar için konum paylaşmak farklı insanlarla sosyalleşebilmenin kapılarını

açmakta ve “swarm” aracılığıyla arkadaş eklemek sosyal iletişimi güçlendirmektedir. Örneğin, bir öğrenci bunu şu sözlerle ifade etmiştir: “Swarmdan konum atıp arkadaşlık isteği aldığım zamanlar var. Yeni birileri ile tanışmış oluyorum ve sosyal iletişimim artıyor diğer insanlarla. Bence gerçek sosyal iletişim de budur, daha önce hiç konuşmadıklarınla iletişime geçmek yani.” (Görüşmeci 9, lise öğrencisi, kız). Oldenburg’un sözünü ettiği jest ve mimik içerikli sohbet ile kurulan iletişim kimi zaman yerini internet kullanımı ve uygulamalar aracılığıyla kurulan iletişime bırakmaktadır.

Öte yandan uygulama ile başkalarının profiline kolaylıkla erişebilmek, gençler arasında görselliğin önemsenmesine ve görselliği sermaye olarak kullanmalarına sebep olmaktadır. Profil fotoğrafı ve daha önceki konumlardan ortaklığın olup olmaması ile karşı tarafın analizini yapan gençler, “yakışıklı” veya “güzel” addettikleri ve “ortak konumları” gördükleri zaman yabancıları arkadaş olarak eklemektedirler. Örneğin, bir öğrenci, yabancıların arkadaş olarak eklendiği süreci şu şekilde aktarmıştır:

Kafe başka dünyalar açıyor artık, bu yüzden bence eskisinden daha fazla sosyal iletişime sahip. Yabancı kişilerle iletişim kuruyorum artık kafede. Kafede konum belirtiyorum swarmla ve oradan kimler benimle aynı konumda ona bakıyorum ve profillerini beğendiğim erkekleri ekliyorum. Böyle yeni arkadaşlıklar kurdum. Hatta sevgililerim bile oldu. Bu çok harika bir şey yeni tanışmalar doğuyor, bi sürü insanla arkadaş olabileme ihtimalim var (Görüşmeci 10, lise öğrencisi, kız).

Aktarıldığı üzere teknoloji ve sosyal medyanın yaygınlaşması nedeniyle üçüncü yerler Oldenburg’un tanımını aşmış ve farklı etkinliklerle değişime uğramıştır. Kafede iletişim kurmanın yolları, yerin (kafenin) anlamı ve kodu farklılaşmıştır. Mekân gençlerin teknolojiyi etkin bir şekilde kullanmaları ile yeniden üretilmekte ve farklı işlemlere ev sahipliği yapmaktadır. Böylelikle gençler, gündelik yaşamın parçası olan kafelerin mekânsal kodunun değişiminde aktif rol oynamaktadır. “Swarm” uygulamasında olduğu gibi, gençler bir kimlik inşa etmekte ve bu kimliği görünür kılarak arkadaş veya sevgili edinmektedirler. Gençlerin bir kısmı için kafe konum bildirme ve doğrudan sevgili, arkadaş edinebilme anlamları ile eşleştirilmektedir. Bu yüzden kafeye gitmek sıradan bir moladan *gelecekte birlikte olabileceği kişiyi seçmeye* doğru geçiş yapabilmektedir. Bu da gençlerin üçüncü yerlerdeki teknolojiyi araç olarak kullanabildiğini göstermektedir. Diğer taraftan gençler için konum bildirerek arkadaş veya sevgili edinme durumu olumlu görünmesine rağmen tehlikeleri de barındırmaktadır. Bir uygulama aracılığıyla konumunu paylaşan yabancı kişileri eklemek, birey için sakıncalı bir eylem olabilir; yabancıların bireye hangi amaçla yaklaştığı bilinemeyeceği için bu durum olumsuz sonuçlar doğurabilir.

İnternet Kullanmadan Yabancılarla İletişime Geçme

Katılımcılara kafenin sosyal iletişimi artırıp artırmadığı sorulduğunda, çoğunlukla lise öğrencileri tarafından kafenin sosyal iletişimi artırdığı vurgulanmıştır. Bu ba-

kış açısı, lise öğrencilerinin kafede farklı pratiklere sahip olduklarının göstergesidir. Sosyal iletişim bağlamında lise öğrencilerinin daha önce iletişime geçmedikleri insanlarla (arkadaşlarının arkadaşları olmayan, aralarında herhangi bir ortak sosyal ağ olmayan insanlarla) iletişime geçtikleri; üniversite öğrencilerinin ortak arkadaşlar aracılığıyla ya da kendi arkadaşları ile iletişime geçtikleri görülmektedir.

Lise öğrencilerinin çoğu, kafede yabancılarla sosyalleşmeye önem vermektedirler. Yapılan bazı kafe araştırmalarında yabancılarla iletişime geçilerek sosyal çevrenin genişlediğinden söz edilmektedir (Carr, 2010; Woldoff ve ark., 2013) fakat bu araştırmalarda mekânsal boyutun farklılığına vurgu yapılmamıştır. Araştırmaya dâhil edilen kafelerin genellikle küçük bir alanı kapsamaması, masaların birbirine yakın konumda yerleştirilmesine sebep olmuştur. Lise öğrencilerinin bazıları bu durumu sosyal iletişimi artıran bir avantaj olarak görmektedirler. Bu yüzden, lise öğrencileri kafeye gittikleri zaman sadece kendi arkadaşları ile sohbet etmekle kalmayıp yabancılarla da iletişime geçerek farklı türde arkadaşlıklar kurmaktadır. Görüşmelerde lise öğrencilerinin bir kısmı, yan masa ile iletişimin yoğun olduğu kafeleri özellikle tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bir öğrenci konuya şu şekilde değinmiştir: “Kafe sosyal iletişimi çok çok artırıyor bence. Şu an bu kafede hep arkadaşların arkadaşları olduğu için sosyal etkileşim çok fazla. Yan masalarla da iletişim çok fazla bu yüzden de buraya geliyorum. Farklı insanlar ve farklı ortamlar hoşuma gidiyor.” (Görüşmeci 5, lise öğrencisi, erkek).

Lise öğrencilerinin üzerinde durduğu karşı cins ile tanışma, kafenin “flört mekânı” olarak kullanıldığını göstermektedir. Kafede yabancılarla sosyal iletişime geçmelerinin en önemli sebeplerinden biri, beğendikleri kız ya da erkek ile tanışmaktır. Bir öğrenci, kafedeki sosyal iletişim sayesinde yabancılarla tanışmayı veya sevgili edinmeyi şu sözlerle aktarmıştır: “Yan masalarla iletişim çok fazla bu yüzden de buraya geliyorum. Farklı insanlar ve farklı ortamlar hoşuma gidiyor. Bi de konum belirtirken edindiğim arkadaşlar var. Özellikle kızlarla böyle konum belirtirken tanışıyorum.” (Görüşmeci 6, lise öğrencisi, erkek). Bu, kimi durumlarda kafenin mekânsal kodunun “sevgili edinilebilecek bir yer” ile eşleştirildiğini ve Habermas’ın da vurguladığı gibi bu yerlere erişebilenlerin bu yerlerdeki eylemlerin ve anlamların değişiminde etkin rol oynadığını göstermektedir.

Araştırma verilerine göre, kafe arkadaşlığın ötesinde olabilecek bir ilişkinin başlamasına önayak olan ve “yan masada yakışıklı tipler varsa tanışmaya” (Görüşmeci 15, lise öğrencisi, kız) çalışılan bir yer olarak algılanmaktadır. Bu, gençlerin bakış açısıyla kafeye yalnız gelinse de başkalarıyla iletişimin kurulabileceğini, kafenin anlamsal ve işlevsel içeriğinin değiştiğini ve sevgili de edinilebilecek bir yer olarak kodlandığını göstermektedir.

Ortak Sosyal Bağlarla İletişimi Artırma

Lise öğrencilerinin az bir kısmı, üniversite öğrencilerininse çoğu arkadaşlarının arkadaşları aracılığıyla kafedeki sosyal iletişimin arttığını düşünmekte; yabancılarla iletişim kurmayı ve samimi olmayı bir risk olarak görmektedir. Bu doğrultuda, üniversite öğrencileri arasında Oldenburg'un bahsettiği sohbet temelli iletişimin daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Aradaki ortak sosyal bağ ile iletişim kurulduğunda sosyalleşmenin arttığını söyleyen öğrencilerden biri durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Kafe sosyal iletişimi artırır bence. Mesela, arkadaşların arkadaşları geldiği zaman etkileşim artar, tanımadığın insanlarla konuşmaya ve sosyalleşmeye başlarsın.” (Görüşmeci 4, lise öğrencisi, kız). Kafede oluşan bu sosyal ortam, kimi zaman “evde oturmaktan daha iyi” şeklinde algılanmaktadır. Bir öğrenci, “Kafe sosyal iletişimi artırıyor. Evde televizyon ve bilgisayardan sıkılmaktansa dışarıda arkadaşlarla takılmak daha güzel bi şey. Televizyon ve bilgisayardakiler biter ama sohbet bitmez.” (Görüşmeci 3, lise öğrencisi, kız) şeklinde konuyu açıklarken bir başka öğrenci, “Kendi arkadaşlarım arasında sosyalleşmeyi sağlıyor. Evde otursam televizyon izlesem sıkılırım ama dışarıda insanlarla iç içe olmak, sosyalleşebilmek daha rahat hissettiriyor.” (Görüşmeci 37, üniversite öğrencisi, kız) sözleri ile kafede olmanın olumlu yönlerini belirtmiştir. Onlar için kafede olmak evde olmaya göre sosyal iletişimi daha fazla olan ve kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayan bir eylemdir.

Kafenin sosyal iletişimi artırması için yabancı insanlarla iletişim kurmak yerine arkadaşlarının arkadaşları olan ve daha önce tanışmadıkları bireylerle iletişim kurmak gerektiğini düşünen öğrencilerden biri konuyla ilgili şunları aktarmıştır: “Kafe kısmen sosyal iletişimi sağlıyor, çünkü kafenin de sınırlı bi iletişimi var. Arkadaşlarıyla takılıyorsun diğerleriyle ilgilenmiyorsun. Ama arkadaşının arkadaşı gelince sosyal iletişimi artırdığın bi ortam oluyor.” (Görüşmeci 2, lise öğrencisi, kız). Kafedeki ortamın sosyal iletişimi artırdığını düşünenler, kafeyi arkadaşlarının çevreleri ile iletişim kurmayı sağlayan aracı bir mekân olarak tanımlamaktadırlar. Örneğin, bir öğrenci kafedeki ortamın rahat olmasını iletişimi artıran bir etken olarak görmekte ve bunu şu şekilde ifade etmektedir: “Kafe sosyal iletişimi artırıyor, çünkü daha rahat ve yumuşak bi ortamı var, müsait buna. Sosyalleşmeyi artırıyor. Devamlı artan, insanlarla değişen gelişen muhabbet oluyor, zevkli oluyor.” (Görüşmeci 39, üniversite öğrencisi, kız).

Kafedeki sosyal iletişimin arkadaşlar arasında olduğunu söyleyen bazı öğrenciler, kafede olmayı özgürlük olarak yorumlamaktadırlar. Nitekim evde bir araya geldikleri zaman ebeveynleri sebebiyle konuşamadıkları konuları kafede rahatlıkla konuşabilmekte ve kendilerine mikro coğrafyalar yaratmaktadırlar. Onlara göre, rahat konuşabilmek aralarındaki sosyal iletişimi güçlendirmektedir. Bu konuyla ilgili bir öğrenci, “Kafe sosyal iletişimi artırıyor, çünkü ev ortamında yalnız kalıp rahat konuşamıyoruz

ama kafelerde konuşabiliyoruz. Zaten kalabalık bir ortamda kimse de kimseyi duymadığı için güzel oluyor.” (Görüşmeci 31, üniversite öğrencisi, erkek) ifadelerine yer verirken bir başka öğrenci, “Kafe arkadaşlarımla aramda sosyal iletişimi fazlasıyla artırır. Evde rahat oturup sohbet edemiyoruz ama kafe öyle değil. Arkadaşlarımla her türlü konuyu rahatlıkla konuşabildiğim ve sosyalleştiğim bir yer.” (Görüşmeci 32, üniversite öğrencisi, erkek) şeklinde açıklama yapmıştır. Tüm bunlar gösteriyor ki kafe gençlerin mekânsal özerkliklerini kazandırmakta, okul sınırları içinde ve aile yanında gerçekleştirilemeyen sosyalleşme fırsatını sunmakta ve öğrenciler için arkadaşlar arasındaki yakınlığı kuvvetlendirmektedir.

“Sosyal İletişimde Kapalılık Söz Konusu”

Görüşmelerde öğrencilerin bir kısmı ise kafede kendi arkadaşları ile zaman geçirmelerini sosyal iletişimde kapalılık olarak görmektedirler. Kendi arkadaşları ile hep aynı muhabbetleri ettiklerini bu yüzden olumlu bir iletişimin olmadığını düşünmektedirler. Onlara göre, kafede başkaları ile sosyalleşme açısından kapalılık/izolasyon, kendi arkadaşları ile aralarında sosyal bütünleşme söz konusudur.

Farklı masalarla ve yabancılarla iletişime geçmedikleri için sosyal iletişimin olmadığını düşünen kimi öğrenciler, kafede sosyal kapalılığın olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin bir öğrenci, “Kafe sosyal iletişimi artırmıyor bence, sonuçta kendi arkadaşlarımla takılıyorum, yan masa ile iletişime geçmiyorum ya da tanımadıklarımla konuşmuyorum.” (Görüşmeci 1, lise öğrencisi, erkek) ifadelerine yer verirken başka bir öğrenci, “Bence kafe sosyal iletişimi artırmıyor çünkü bizim hiçbir şekilde yan masalarla iletişimimiz yok. Geldiğim insanlarla takılmaya devam ediyorum. Onlarla geliyorum onlarla gidiyorum.” (Görüşmeci 18, lise öğrencisi, kız) sözleri ile kapalılığı desteklemiştir.

Yan masa ile iletişime geçilmediği takdirde sosyal iletişimin olmayacağını düşünenlerin yanında, kafenin arkadaşlar arasında sosyal iletişime açık, arkadaşlar dışındaysa sosyal iletişime kapalı olduğunu söyleyenler de vardır. Bununla ilgili olarak bir öğrenci şunları dile getirmiştir: “Bence sosyalleşmeye arkadaş grubu içinde açık ama arkadaş grubu dışına kapalı bir ortam var kafede çünkü arkadaşlarımla kendi içine kapalı bir hâldeyim. Ama arkadaşlarım arasında sosyal iletişim artıyor çünkü a’ dan z’ye her şeyi konuşuyoruz.” (Görüşmeci 22, üniversite öğrencisi, erkek). Kafeye geldikleri arkadaşları ile zaman geçirmeye devam eden bireyler için arkadaşlar arasında iletişim artmaktayken yabancılarla herhangi bir iletişim söz konusu değildir. Kendi arkadaşları ile her şeyi konuşan öğrenciler, bunun kendi aralarında sosyal iletişimi artırdığını düşünmektedirler. Bunun yanı sıra, kafede sadece kendi arkadaşları ile sosyalleşmek olumlu görülen bir eylemdir çünkü kafede yabancı herhangi biri ile kolayca samimi olmak tehlike arz etmektedir. Örneğin bir öğrenci durumu şu sözlerle açıklamıştır: “Yani sadece kendi arkadaşlarımla artar iletişimim ama diğer masalarla

değil, herkesle samimi olmazsın, kimin ne olduğunu bilemezsin çünkü. İçeri ile artırır, dışarıdakilerle artırmaz, her masanın kendi içinde kapalı bir ilişkisi var bence.” (Görüşmeci 33, üniversite öğrencisi, erkek). Kafedekilerin nasıl biri olduklarını bilmemek korku yarattığı için sadece arkadaşlarla zaman geçirilmekte ve sosyal iletişimin arkadaşlar arasında artması gerektiği düşünülmektedir. Böylece gençler, kendi aralarında kafede gerçekleşebilecek ve gerçekleşemeyecek eylemleri tanımlamakta, mekânı bu eylemler üzerinden tanımlamaktadırlar.

“Kafedeki İnternet Sosyal İletişimi Öldürüyor”

Akıllı telefonların yaygınlaşması nedeniyle internet kullanımı bir hizmet olarak kafelerde yerini almıştır ve internet hizmeti olmayan kafe neredeyse kalmamıştır. Kafedeki internetin iletişimi azalttığı ve sadece telefonlara yoğunlaşan masaların olduğu gözlemlenmiştir. Fakat görüşmeler sırasında bunu dile getiren sadece birkaç öğrenci olmuştur. Örneğin öğrencilerden biri, internet olduğu sürece ne aynı masada bulunan bireyler arasında ne de yan masadaki bireyler arasında iletişimin olabileceğini düşünerek şunları aktarmıştır:

Ben kafelerde internet olduğu sürece sosyal iletişimin artabileceğine inanmıyorum artık. Kafeye gidiyorum karşımdaki bile kafasını devekuşu gibi telefonuna gömüyor. Yan masayı geçtim karşımdaki ile bile iletişim kuramıyorum kimi zaman. Akıllı telefonlar çıktığından beri bu böyle, değişeceğini de sanmıyorum (Görüşmeci 14, lise öğrencisi, erkek).

Başka bir öğrenci ise internetin iletişimi köreltildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Kafe sosyal iletişimi artırmıyor artık kalmadı o. Bu internet olayından dolayı artık aynı masada bile iletişim azalıyor. Köreltiyor iletişimi bu internet. Bazı arkadaşlarım internete gömülmeden, başkalarına cevap yazmaktan benle doğru düzgün konuşmuyor bile. Bırakın diğer masaları yakınımdakine bile ulaşamıyorum bazen (Görüşmeci 38, üniversite öğrencisi, kız).

Kafelerde sunulan internet hizmetine gençlerin çoğunun rağbet gösterdiği görülmektedir ve bu yerlerde internetin olması önemli kabul edilip kimi zaman kafeler, internet bağlantısının çekim gücüne göre tercih edilmektedir. Ancak bu durum, kafede internet kullanımının muhabbetin önüne geçmesine ve iletişimin zayıflamasına neden olmaktadır. İnternette kopmamak için telefonu aktif bir şekilde kullanan gençlerin bir kısmı, kafedeki muhabbetten ve iletişimden kopmaktadırlar. Oldenburg’un üçüncü yerlerin olmazsa olmazı olarak tanımladığı sohbet, internet sebebiyle sekteye uğrayabilmektedir. İnternet kullanımının gündelik yaşama hâkim olması ve gençlerin interneti yoğun bir şekilde kullanması, üçüncü yerlerin anlamında ve eylemlerinde değişim ve dönüşüme sebep olmuştur. Bu durum kafede sohbet yerine internet kullanımının önemli hâle geldiğini, Oldenburg’un üçüncü yer tanımının gündelik davranış ve yaşamda farklılaştığını göstermektedir.

Sonuç

Sosyal bilimler alanında yeni bir kavram olan üçüncü yerler, gündelik yaşamın önemli kamusal alanlarından biridir. Arendt’in belirttiği üzere gündelik yaşamda yer bulan her türlü etkinlik ve davranış, kamusal alanın içeriğini ve toplumların kamusal alanı hangi amaçlarla kullandıklarını gösterir (2013). Üçüncü yerlerin bir parçası olan kafeler ise internet hizmeti vermeye başladıktan sonra kullanıcılar tarafından internet için tercih edilebilen bir yer hâlini almıştır. Özellikle konum bildirerek kafenin bir etiket aracı ve yabancılarla tanışma alanı olarak algılanmaya başlanması kafenin gündelik yaşamdaki işlevini değiştirmiştir.

Üçüncü yerlerden biri olan kafenin teknolojinin yaygınlaşması ile melez üçüncü yere dönüştüğü gözlemlenmiştir. Oldenburg’un sözünü etmediği melez üçüncü yer, internetin ve sosyal medyanın gündelik yaşamda güçlü bir yer edinmesi ile oluşmuştur. Günümüzde kafeler müşterilerine wifi şifrelerini vererek interneti bir hizmet olarak sunmaya başlamış ve kimi zaman kafede en önemli şeyin internet kullanımı olmaya başladığı görülmüştür. Nitekim akıllı telefonlarda kullanılan uygulamalar için internet gereklidir ve gençler internet paketlerindeki eksikliği kafelerin sunduğu internet hizmetiyle gidermeye çalışmaktadırlar. Akıllı telefonlar nedeniyle gençlerin devamlı “çevrimiçi” olma isteği, internetin kafelerde yüz yüze iletişimden daha önemli bir ihtiyaç olarak görülmesine sebep olmaktadır.

Bunların yanında, gençlerin (özellikle lise öğrencilerinin) sıklıkla kullandığı, gittikleri yerlerin konumlarını paylaştıkları “swarm” uygulaması gündelik yaşamda önemli ve farklı bir yere sahiptir. Bu uygulama, lise öğrencilerinin kafelere neden gittiklerinin, yeni tanışmalara ve yabancı insanlarla olan yakınlaşmalara nasıl baktıklarının ipuçlarını vermektedir. Lise öğrencileri “swarm” uygulamasını öncelikle farklı insanlarla tanışmak, sosyalleşmek için sonrasında da (esas amaç olarak dile getirilen) sevgili edinebilmek için kullanılmaktadırlar. Gençler, konum paylaşanlar arasından birilerini seçip eklediklerinde, bilerek veya bilmeyerek görücüye çıkmaktadırlar. Teknolojinin işin içine girmesiyle bu şekilde algılanmayan eylem, modern hayatın kullanım kolaylığı olarak tanımlanabilir. Öte yandan, gençlerin avantaj olarak gördükleri “swarm” uygulaması, farklı tehlikelere açıktır. Gençler, uygulama ile hayatlarına dâhil ettikleri kişilerin nasıl biri olduklarını bilemeyecekleri için kişisel bir riske girmektedirler.

Kahvehanelerin modern hâli olarak düşünülen kafeler, günümüzde cinsiyet çeşitliliği açısından olumlu bir özellik sergiliyor olsa da, sosyal iletişim açısından aynı özelliğe sahip olduğu söylenememektedir. Güçlenen teknoloji, akıllı telefonlar, sosyal medya ve internet aynı masada bile iletişimi azaltmaktadır. İnternetin kafede ücretsiz olması, telefon kullanımını yoğunlaştırmaktadır. Ücretsiz interneti kullanmak isteyen öğrenciler, yüz yüze iletişim kurmayı telefonlarına odaklanmaktadırlar. Telefona yoğunlaşan ve orada “çevrimiçi” olan gençler, gündelik yaşamda akan hayatı

kaçırmaktadırlar. Lise öğrencileri arasında yaygın olan “swarm” uygulaması ile arkadaş edinme, gençlerin sosyal medyayı bilinçsizce kullandıklarını da göstermektedir. Yüz yüze iletişim yerine sanal iletişimi tercih eden lise öğrencileri, internet ortamında daha aktif ve cesurdurlar. Lise öğrencilerinin aksine daha dikkatli davranan üniversite öğrencileri için internette arkadaş edinmek tehlikeli görülmektedir. Onlara göre, kafedeki sosyal iletişim sadece arkadaşlarının arkadaşları ile sağlanmalı, arada ortak bir bağ olmalıdır. Öte yandan, sadece kafeye geldikleri kişilerle zaman geçiren öğrenciler için kafe bir sosyal iletişim aracı değil, sosyal kapalılık aracıdır. Tüm bunlar kafenin mekânsal anlamının ve kafedeki iletişim araçlarının lise ve üniversite öğrencileri arasında farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca gençlerin kafelerde internet kullanımına öncelik vermesi ve kullandıkları uygulamalar bu yerlerin yorumunu değiştirmekte ve gençlerin kafede gerçekleştirdikleri sosyal aktiviteler (uygulama aracılığıyla kafeden arkadaş edinme örneği gibi) bu yerlerin kimliğini yeniden üretmektedir.

Sonuç olarak, araştırma mevcut literatürde yer almayan lise ve üniversite öğrencilerinin kafedeki sosyal iletişim algılarını karşılaştırarak aralarındaki anlam farklılığını göstermeye çalışmıştır. Türkiye’de daha önce araştırılmayan kafe kültürünün ve gençler tarafından yoğun bir şekilde kullanılan bu yerlerin gençlerin hayatlarındaki yerinin araştırılması toplumsal değişimi anlamak ve açıklamak açısından önemlidir. Teknolojik gelişmelerin toplumsal yapıda meydana getirdiği değişiklikler kafe olgusu içinde de kendini göstermektedir. Kafenin sohbet temelli bir yer özelliğine sahipken internetin yoğun olarak kullanıldığı bir yere dönüşmesi bunun önemli bir göstergesidir. Ayrıca araştırmada da görüldüğü üzere gündelik yaşamın parçası olan üçüncü yerler gençlerin aracılığıyla değişime uğramakta ve gençlerin bu yerlerde teknolojiyi yoğun kullanmaları ile hem kafenin hem de sosyal iletişimin anlamı farklılaşmaktadır. Yer, ilişki ağı ve kültürel yapı arasında yakın ve kaçınılmaz bir ilişkinin olduğu kafeler internet ve sosyal medyanın etkisi ile farklı hizmetlere, kullanımlara ve anlamlara ev sahipliği yapar hâle gelmiştir. Mekândaki davranış örüntüsü ve eylem farklılıkları, üçüncü yerlerin gündelik yaşam rutinlerini de değiştirmiştir. Bu bağlamda, kafe sadece arkadaşlarla anlaşılıp gidilen bir yer değildir; bireylerin kendini sosyal medyada gösterebileceği, bu yerler üzerinden kendini tanımlayabileceği, konum bildirme aracılığıyla yabancılarla tanışabileceği bir yere dönüşmüştür. Gelişen teknoloji ile değişime açık hâle gelen bu yerlerin belirli aralıklarla, farklı şehirlerde ve farklı grupların odağında ele alınması toplumsal yapı ve toplumsal değişim üzerine önemli bilgiler sunacaktır.

Social Communication in Third Places: A Case Study on Cafés in Balıkesir*

Betül Kızıltepe¹
Balıkesir University

Abstract: Cafés which are one of the places of entertainment and socialization reflect the change in social relations. Nowadays, along with popularization of the internet, these places have various roles in social communication and gain different meanings. This paper aims to examine cafés in terms of public space and third places in the context of social communication. It shows that as a public space, third places affect social network connection and social communication in cafés and the changes through internet and social media. It is conducted on young people who go to cafés in Altıeylül and Karesi districts of Balıkesir, 40 observations are made at 18 cafés and 40 participants are contacted to participate. The paper aims to compare the two groups (high school and university students) in terms of social communication in cafés. Also, the paper will argue how smartphones and their applications, internet and social media change individual's perceptions, practices and meanings of social communication by being active in everyday life.

Keywords: public space • third places • social communication • cafés • Balıkesir

---

* This study was derived from the master's thesis by Betül Kızıltepe. The preparation of this paper was supported in part by the Balıkesir University Scientific Research Projects (BAP) under Contract 2015/150.

This is an extended abstract of the paper entitled "Üçüncü yerlerde sosyal iletişim: Balıkesir'de kafeler örnek olay incelemesi" published in *toplumsal değişim*.

1 **Correspondence to:** Betül Kızıltepe, Department of Sociology, Balıkesir University, Balıkesir Turkey. Email: betulkiziltepe@balikesir.edu.tr

To cite this article: Kızıltepe, B. (2018). Üçüncü yerlerde sosyal iletişim: Balıkesir'de kafeler örnek olay incelemesi [Social communication in third places: A case study on cafés in Balıkesir]. *toplumsal değişim*, 1, 79–99.

The public space is the area outside the house and opens to public use. Public spaces where the patterns of change are exhibited help to understand behaviors and activities in the routine of the society. Third places which are the part of public space and the outside the home and work enable creative interactions. According to Oldenburg there are eight basic features of third places and these are neutral ground, leveler, conversation as its main activity, accessible, regulars, low profile, playful mood and lastly a home away from home. Along with the development of technology, the internet and social media have taken a strong place in everyday life and third places with different qualities which are not mentioned by Oldenburg have emerged. The transfer of third places' activities to these areas has not diminished the importance of traditional third places, but in addition to these places it became possible to be mentioned places with different qualities. Today, one of the important parts of the third places which are actively used by young is cafés.

Cafés which are one of the places of entertainment and socialization reflect the change in social relations. Nowadays, along with popularization of the internet, these places have various roles in social communication and gain different meanings. This paper aims to examine cafés in terms of public space and third places in the context of social communication. It shows that as a public space, third places affect social network connection and social communication in cafés and the changes through the internet and social media. It is conducted on young people who go to cafés in Altıeylül and Karesi districts of Balıkesir, 40 observations are made at 18 cafés and 40 participants are contacted to participate. The paper tries to compare the two groups (high school and university students) in terms of social communication in cafés. Also, the paper will argue how smartphones and their applications, internet and social media change individual's perceptions, practices and meanings of social communication by being active in everyday life.

The research will try to show that the internet service has transformed the café to a hybrid third place; the internet and social media have a strong place in everyday life, the café has an important place as a reflection of social identity; the location applications have changed the way of communication in the café; there are differences between the high school and university students in the context of internet usage and communication tools. This research that aimed to examine the social networks of young people in cafés was constructed on the basic of qualitative research and was carried out through an ethnographic, phenomenological approach. In the research, data was collected by using semi-structured observation and interview form and 18 cafés which were mostly used by young people in Altıeylül and Karesi districts of Balıkesir. The universe consists of young people who go to the café. The sample group comprises of young people who spend their time in cafés in the districts of Altıeylül and Karesi and maximum variation sample was used in the research. 40

observations were made at 18 cafés, 12 cafés were selected from observed cafés that were found to be more intensive than the others in terms of student population. Besides, 20 secondary education and 20 higher education students were interviewed in the research. After the research finished, the data were coded into different categories in the Maxqda 12. The encoded data was divided into specific topics. In this way, in-depth analysis of interviews and observations is provided.

As a result of the research, it was observed that cafés, one of the third places, turned into a hybrid third place along with the spread of the technology. The hybrid third places which were not mentioned by Oldenburg were formed by the internet and social media with by virtue of taking a strong place in everyday life. Nowadays, cafés have started to offer internet as a service by giving their customers wi-fi passwords and sometimes it seemed that the using of internet started to become the most important thing in the cafés. In fact, the internet is required for smartphones' applications and young people are trying to overcome the lack of internet packages with the internet service which is provided by cafés. The young people's desire of being lasting 'online' with smartphones' applications causes the internet to be seen as an important need in the cafés. Moreover, 'swarm' application, which young people (especially high school students) use frequently and share their locations with, has an important and different place in everyday life. This application gives tips on why high school students go to the cafés, how they look new acquaintances and close acquaintances with foreign people. The high school students use 'swarm' application firstly to get to meet different people and then (expressed as the main purpose) to be a dear.

Although the café which is considered as the modern status of coffee houses shows a positive aspect in terms of gender diversity, it cannot be said to have the same characteristics in terms of social communication. Strengthening technology, smartphones, social media and the internet reduce the communication even at the same desk. The fact is that the free internet in cafés stimulates the use of the phone. The young people who want to use free internet focus on their phones and they do not communicate with their friends. Thus, they miss flow of life in everyday life. On the other hand, the high school students and the university students have different perception in terms of social communication. For instance, conversation-based communication among the university students is higher than among the high school students. According to the most of the university students, social communication in the café must increase by way of friends' network; because they seem as a risk to communicate and be sincere with strangers in the café. In addition to these, the high school students emphasize the contribution of the café in the social communication. This point of view is a sign that the high school students have different practices in the café. In the context of social communication, whereas they have mostly communicated with strangers, the university students have mostly communicated with their friends or their social networks.

As a consequence, the research tried to show different meanings which do not take part in the current literature with comparing the social communication perceptions between the high school and university students in the café. The investigation of the café culture that has not been researched before in Turkey and the café where it has been used extensively by young people is important to understand and explain social change, because the technological developments give us clues about the change of social structure. It is an important indicator that the café turns into a place where it is used internet intensively while the café was a place where it based on conversation. There was a close and inevitable relationship between the place, the relationship network and the cultural structure in cafés. Because of these changes nowadays it has become a place to host different services, uses and meanings because of the internet and social media and the pattern of behaviors and differences in behavior in this place has also changed the routines of everyday life in the third places. In this context, the café is not the only place to get together with friends but also it is a place where individuals can show themselves in the social media, identify themselves through these places, and is able to meet strangers through the location application. To sum up this research discuss the cafés in Balıkesir, but when the third places are examined in different cities and different social groups, we can see they will give important information on social structure and social change.

Kaynakça/References

- Arendt, H. (2013). *İnsanlık durumu* (B. S. Şener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carr, A. (2010). *Third place discourse* (Unpublished manuscript). Kansas State University. Retrieved from <https://www.scribd.com/document/358014804/aliciacarr-editedpdf-pdf>
- Crick, A. P. (2011). Rethinking Oldenburg: Third places and generation Y in a developing country context. In *2011 ICHRIE Conference*. Retrieved from <https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1655&context=refereed>
- Çağlayan, S. (2012). Anadolu'nun ilk kamusal mekânı: Kahvehane. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 95–110.
- Habermas, J. (2007). *Kamusal alanın yapısal dönüşümü* (M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Marques, T. S., Guerra, P., Santos, H., & Santos, T. (2012). Being-in-the-city: higher education students representations of everyday spaces and places. In *Engaging Voices Symposium*. Retrieved from <https://repositorio-aberto.up.pt/bitstream/10216/76046/2/76381.pdf>
- Memarovic, N., Fels, S., Anacleto, J., Calderon, R., Gobbo, F., & Carroll, J. M. (2014). Rethinking third places: Contemporary design with technology. *The Journal of Community Informatics*, 10(3), 1–16.
- Oldenburg, R. (1991). *The great good place*. New York, NY: Marlowe and Company.
- Özbek, M. (Ed.). (2004). *Kamusal alan*. İstanbul: Hil Yayın.

- Rosenbaum, M. S., Sweeney, J. C., & Windhorst, C. (2009). The restorative qualities of an activity-based, third place café for seniors: Restoration, social support, and place attachment at Mather's—more than a café. *Seniors Housing & Care Journal*, 17, 39–54.
- Sami, K. (2010). Halk kültürü bağlamında kahvehanelerin toplumsal ve mekânsal dönüşümleri: Diyarbakır kent örneği. *Millî Folklor Dergisi*, 85, 159–172.
- Sennet, R. (2013). *Kamusal insanın çöküşü* (A. Yılmaz & S. Durak, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Tella, K. (2010). *Just hanging around: Everyday uses of informal space among suburban youth in Pori*. Retrieved from https://www.mecon.nomadit.co.uk/pub/conference_epaper_download.php5?PaperID=6367&MIMEType=application/pdf
- Travlou, P. (2003). *Teenagers and public space. Literature review*. OPENspace: The research centre for inclusive access to outdoor environments. Edinburgh College of Art and Heriot-Watt University, Edinburgh. Retrieved from <http://www.openspace.eca.ed.ac.uk/wp-content/uploads/2015/10/Teenagers-and-Public-Space-literature-review.pdf>
- Ulusoy, K. (2011). Türk toplum hayatında yaşatılan kahve ve kahvehane kültürü. *Millî Folklor Dergisi*, 89, 159–169.
- Urry, J. (1999). *Mekânları tüketmek* (R. Öğdül, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Waxman, L. (2006). The coffee shop: Social and physical factors influencing place attachment. *Journal of Interior Design*, 3, 35–53.
- Woldoff, R. A., Lozzi, D. M., & Dilks, L. M. (2013). The social transformation of coffee houses: The emergence of chain establishments and the private nature of usage. *International Journal of Social Science Studies*, 2, 205–218.
- Yağbasan, M. ve Ustakara, F. (2008). Türk toplumunda kahvehane ve kafelerdeki iletişimsel ortamı belirlemeye yönelik bir alan araştırması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 233–260.